

LECTIO PRAECURSORIA

Susanna Mäkinen

Stability and variation in the genre of runaway slave notices in American newspapers 1704–1865

Jos tartuit tänä aamuna sanomalehteen ja selasit sen sivut läpi, mitä kaikkea silmiesi edestä löytyi? Ainakin uutisia kotimaasta ja ulkomailta. Mahdollisesti mielipidekirjoituksia uusimmista poliittisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä. Ehkä lähikaupan parhaat tarjoukset tälle viikolle. Vuokrattavia asuntoja ja avoimia työpaikkoja. Sarjakuvasivut ja tv-ohjelmatiedot.

Jos olisit sanomalehden lukija 1700-luvun Pohjois-Amerikassa, edessäsi olisi hieman erilainen lehti. Ensinnäkin sivuja olisi todennäköisesti vain neljä. Se, kuinka isot nämä sivut olisivat ja paljonko tekstiä niihin olisi tungettu, riippuisi siitä, missä vaiheessa vuosisataa lehteä tarkastelisit. Entä mitä luettavaa lehdestä sitten löytyisi? Uutisia Atlantin molemmilta puolin – ulkomaanuutiset toki saapuisivat huomattavasti suuremmalla viiveellä kuin nykyisessä digimaailmassa. Näidenkin lehtien palstoilla kirjoittajat vatvoisivat mielipiteitä uusimmista poliittisista käänteistä. Sarjakuvasivuja etsivä joutuisi pettymään, mutta kevyempää lukemista kaipaava saattaisi kuitenkin löytää runopalstan tai muutamia huvittavia anekdootteja ja vitsejä. Lehdestä löytyisi luultavasti tälläkin kertaa tietoa siitä, mitä kaikkea lähikauppiaiden varastoista olisi saatavissa. Ilmoitusosaston sisältö kokonaisuudessaan voisi kuitenkin olla nykylukijalle hienoinen yllätys. Harva aviomies nykyään ilmoittelee lehdessä vaimonsa lähteneen ja varoittaa, ettei tule enää vaimon velkoja maksamaan. Kadonneet hevoset ja koiratkin ilmoitellaan nykyisin ehkä todennäköisemmin Facebookin kautta.

Yksi silmiinpistävimmistä eroista nykyaikaan verrattuna olivat runsaat ilmoitukset karanneista tai kadonneista ihmisistä. 1700- ja 1800-luvun Amerikassa monet pyrkivät pakenemaan kurjia olojaan. Henkilöt, joiden vallan alta he pakenivat, kääntyivät vuorostaan lehtien puoleen saadakseen nämä karkulaiset kiinni. Omassa tutkimuksessani olen keskittynyt ilmoituksiin, joissa pakenijat olivat orjan asemassa, mutta tämän lisäksi lehti-ilmoituksissa etsittiin hyvin usein myös karanneita oppipoikia ja palvelijoita, sota-aikoina myös sotilaita.

Orjuus on tunnetusti synkkä osa Yhdysvaltojen historiaa. Sadat tuhannet orjiksi Afrikasta kaapatut tai orjuuteen syntyneet henkilöt työskentelivät koko elämänsä puuvillaplantaaseilla, palvelijoina, satamatyöläisinä, ompelijattarina ja lukemattomissa muissa toimissa. Ihonvärinsä johdosta heitä kohdeltiin alempiarvoisena ihmisluokkana. Lain silmissä he olivat toisten omaisuutta. Orjuuden kauheuksista kaikki varmasti ovat jossain määrin tietoisia, joten ei ole yllätys, että orjan asemaan alistetut ihmiset tarttuivat mahdollisuuksien mukaan tilaisuuteen paeta ja tavoitella vapautta.

Ensimmäiset amerikkalaiset sanomalehdet aloittivat toimintansa Bostonissa 1700-luvun alussa. Heti alusta lähtien kaupungin asukkaat näkivät mahdollisuuden hyödyntää sanomalehtiä saadakseen apua näiden karkulaisten kiinniotossa. Ilmoitukset paenneista orjista säilyivät tyyppillisenä sisältönä sanomalehdissä, kunnes Yhdysvaltojen sisällissota päätti orjuuden vuonna 1865 myös etelävaltioissa.

Nämä lehti-ilmoitukset muodostivat väitöskirjani aineiston. Keräsin tutkimusaineistokseni noin 2600 ilmoitusta 1700-luvulta ja 1800-luvun ensimmäiseltä puoliskolta, eri alueilta Yhdysvalloista. Ennen 1770-lukua ja Amerikan vallankumousta nämä alueet tietenkin olivat vielä kokoelma Englannin siirtokuntia. Monet historiantutkijat ja orjuutta tutkineet ovat ennen minua kääntyneet näiden ilmoitusten puoleen, sillä ne sisältävät arvokasta tietoa tuhansista orjuuden alla eläneistä ja orjuutta paenneista henkilöistä. Näiden ilmoitusten ansiosta nykylukijoille on säilynyt runsaasti tietoa orjien iästä, nimistä, vaatetuksesta, perhesuhteista, kielitaidosta ja monesta muusta yksityiskohdasta.

Oma lähestymiskulmani näihin ilmoituksiin oli jokseenkin erilainen kuin aiemmassa tutkimuksessa. Koska en ole historioitsija vaan kielentutkija, kiinnostukseni oli nämä ilmoitukset teksteinä. Tarkoitukseni oli tuottaa uutta tietoa näistä ilmoituksista tarkastelemalla niitä yhtenä esimerkkinä varhaisista sanomalehdistä löytyvistä tekstilajeista. Halusin tietää, millaisia nämä tekstit ovat. Ovatko ne kaikki niin sanotusti samasta muotista valettuja, joissa vain yksityiskohdat kuten pako aika, orjan kuvailu ja allekirjoittajan nimi muuttuvat? Näitä ilmoituksia löytyy amerikkalaisista lehdistä yli 150 vuoden ajalta, joten miten tekstit kehittyvät siinä ajassa? Entä onko ilmoituksissa eroja riippuen siitä, mistä paikasta ne tulevat? Orjuudessa ainakin oli suuria alueellisia eroja. Joillain alueilla orjuuden alla eli vain pieni osa väestöstä, kun taas toisilla alueilla he muodostivat suurimman osan työvoimasta. Tämän voisi olettaa heijastuvan jollain tavoin myös ilmoitusten kieleen.

Tutkimuksessani kartoitin ensinnäkin, millaisista osasista nämä ilmoitukset koostuvat. Ilmoitusten perusmalli pysyi hyvin samanlaisena läpi vuosikymmenten. Kolme perusosasta löytyi melkein kaikista ilmoituksista, yleensä suunnilleen samassa järjestyksessä. Ensin ilmoituksessa kerrottiin henkilön paenneen; usein tässä yhteydessä mainittiin myös milloin ja keneltä. Sen jälkeen tätä henkilöä kuvailtiin enemmän tai vähemmän tarkasti – ilmoittajan tarkoituksena oli toki, että lukijat pystyisivät tunnistamaan karkulaisen hänet kohdatessaan. Yleensä ilmoitus päättyi lupaukseen palkkiosta kenelle tahansa, joka ottaisi karkulaisen kiinni ja joko veisi hänet vankilaan odottamaan tai palauttaisi suoraan ilmoituksen kirjoittajalle. Näiden peruspalikoiden avulla ilmoitus pystyi täyttämään tarkoituksensa, eli yleisön avun värväämisen siihen, että paennut henkilö palautuisi sen aikaisen käsityksen mukaan ”lainmukaiselle omistajalleen”.

Tutkimukseni osoitti, että ilmoitukset taipuivat myös monenlaisiin muihin mahdollisiin viesteihin, jotka tukivat tämän tavoitteen saavuttamista. Monet kirjoittajat esittivät arvailuja siitä, missä karkulainen sillä hetkellä mahdollisesti piileskeli tai minne hän oli suuntaamassa. Monet näkivät myös tarpeelliseksi käyttää ilmoitusta varoittaakseen muita ihmisiä auttamasta paennutta orjaa millään tavoin, kuten palkkaamalla häntä tai kuljettamalla häntä pois. Nämä varoitukset kohdistettiin joko kaikille lukijoille tai joskus tietyille ihmisryhmille, kuten laivakapteenille.

Harvemmin käytetty strategia oli lisätä ilmoitukseen myös karkulaiselle kohdistettu viesti. Tällöin ilmoittaja tyypillisesti lisäsi lupauksen ”anteeksiannosta” orjalle, jos hän vain palaisi vapaaehtoisesti takaisin. Mielenkiintoisesti tämä osoittaa, että tällaiset kirjoittajat olettivat ilmoituksen sisällön jotain kautta kantautuvan myös paenneen korviin, vaikka hän tuskin kuului sanomalehden vakiolukijoihin.

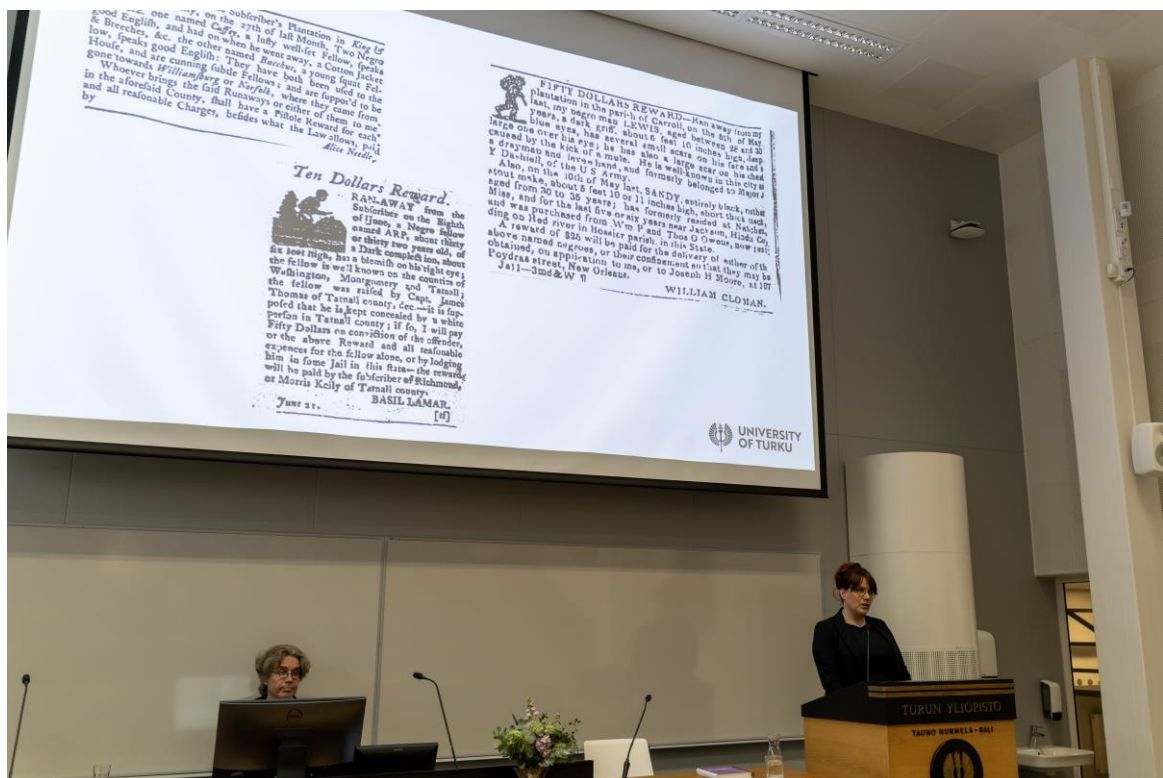
Ilmoitukset saattoivat myös sisältää esimerkiksi ohjeistuksia muille sanomalehdille, että niiden tulisi kopioida ilmoitus omille palstoilleen. Tällainen tapa levittää ilmoituksia lehdestä toiseen kuulostaa ehkä kummalliselta nykypäivänä, mutta aikanaan sanomalehtieditorit usein viestivät keskenään sanomalehtiensä sivujen kautta. Siispä kopiointipyyynnön lisääminen ilmoituksen loppuun oli toimiva ratkaisu. Jotkut käyttivät ilmoitusta jopa mainostamaan samalla vuokrattavana olevia asuntojaan tai myynnissä olevia peltojaan. Lisäten tällaiset viestit tekstin loppuun he saivat ikään kuin kaksi ilmoitusta yhden hinnalla.

Se, mikä oli tyypillisintä ilmoitusten sisältämässä informaatioissa ja siinä, millaisia sanavalintoja ja lauserakenteita ne käyttivät, vaihteli jonkun verran ajasta ja paikasta riippuen. Kuten mitä tahansa histo-

riallista aineistoa tutkiessa, näitäkin ilmoituksia tarkastellessa on tärkeää pitää mielessä ilmoitusten konteksti. Orjuusinstituutio ja sen alueelliset erot selittävät osittain sen, miksi tyyppillinen ilmoitus yhden osavaltion lehdessä näytti hieman erilaiselta kuin tyyppillinen ilmoitus toisen osavaltion lehdessä. Esimerkiksi Marylandin ilmoituksille oli tyyppillistä, että ne (muihin alueisiin verrattuna) usein sisälsivät melko pitkät määrittelyt erilaisista palkkiosummista. Palkkion suuruus määräytyi siitä, kuinka kaukana karkulainen otettaisiin kiinni, ja suurin summa usein luvattiin, jos kiinniotto tapahtuisi ”osavaltion ulkopuolella”. Tämä selittynee sillä, että Marylandin pohjoisnaapurina oli muun muassa Pennsylvania, josta orjuus lakkautettiin vaiheittain 1700-luvun loppupuolella, ja joka siten tarjosi sen jälkeen houkuttelevan kohteen orjuutta pakeneville.

Yhteiskunnallisen kontekstin lisäksi näitä ilmoituksia tutkiessa on tärkeä ottaa huomioon ilmoitusten tekstikonteksti. Nämä ilmoitukset olivat kiinteä osa sanomalehtiä, ja 1700-luvun alusta tultaessa 1800-luvun puoliväliin sanomalehdet olivat muuttuneet monella tavalla. Nämä muutokset vääjäämättä koskettivat myös lehtien ilmoitusosastoja. Aineistoa kerätessä tein päätöksen kerätä ilmoitukset suoraan lehtien palstoilta (tai siis internet-tietokannoista, joiden kautta nämä lehdet nykyään ovat saatavilla). Lehtien läpikäyminen näitä ilmoituksia etsien oli hyödyllistä, sillä se antoi samalla minulle hyvän kuvan siitä, millaisessa tekstiympäristössä nämä ilmoitukset olivat ja miten se ympäristö kehittyi.

Esimerkiksi ilmoitukset paenneista orjista olivat yksi ensimmäisistä ilmoitustyypeistä, joiden yhteyteen amerikkalaisissa lehdissä lisättiin kuvia. Näiden ilmoitusten kohdalla kuvat esittivät pois kiihuhtavaa ihmishahmoa. Nämä kuvat paljastivat lukijalle ensi silmäyksellä, millaisesta ilmoituksesta oli kyse. Tällainen kuvitus sai nämä ilmoitukset nousemaan muiden lehti-ilmoitusten joukosta ja myös todisti sitä, miten keskeisessä asemassa ne varhaisissa sanomalehdissä olivat.

Väitöstilaisuus. Kuva: Jonne Mäkinen.

Toinen muutos ajan kuluessa, joka liittyi sanomalehtien yleiseen kehitykseen, oli erillisten otsikoiden ilmestyminen sanomalehti-ilmoituksiin ja mainoksiin. 1700-luvun puolivälissä otsikoiden käyttö ilmoituksissa alkoi ja pian yleistyi niin, että 1700-luvun loppupuolella melkein jokainen ilmoitus paenneesta orjasta alkoi otsikolla, joka kertoi palkkiosumman. Se tosiasia, että palkkiosumma toimi otsikkona suurimmassa osassa ilmoituksia kertonee siitä, että maininta rahasta nähtiin tehokkaimpana keinona kiinnittää lukijoiden huomio.

Näiden ilmoituksien kirjoittajat olivat ihmisiä, jotka hyötyivät siitä, että osaa kansasta kohdeltiin toisten omaisuutena. Tämä heijastuu väistämättä ilmoitusten kieleen, ja tutkimuksessani käsittelin myös sitä, millaista kuvaa orjuudesta nämä ilmoitukset osaltaan loivat. Viitatessaan karkulaiseen ilmoituksessa valkoiset orjanomistajat harvemmin käyttivät sanaa ”orja”. Sen sijaan he käyttivät useimmiten ilmauksia, jotka viittasivat karkulaisen rotuun ja ihonväriin. Musta väestö oli oletuksenomaisesti orjan asemassa, joten ilmoituksissa ei vaikuttanut olevan tarpeen erikseen mainita kyseisen henkilön olevan orja, vaan ilmoituksen lukijat ymmärsivät sen ilmankin. Kuvaillessaan karkulaisia ilmoitukset listasivat sekä heidän hyviä että huonoja puoliaan, toki orjanomistajan perspektiivistä. Karkulaista voitiin kuvata älykkääksi, mutta koska älykkyys pakoyrityksen yhteydessä oli negatiivinen piirre kiinniottajan näkökulmasta, usein henkilöä kuvattiinkin esimerkiksi ”vieksiksi”.

Huomiota herättävää oli, että ilmoituksissa ei yleensä erityisemmin nähty tarpeelliseksi vakuuttaa lukijoita siitä, että paenneen orjan kiinniottaminen olisi oikea teko. Sen sijaan pelkkä paosta ilmoittaminen ja palkkion lupaaminen näytti olevan riittävää. Ilmoitukset tukivat virallista yhteiskuntajärjestystä ja yleensä kirjoittajat eivät nähneet tarpeelliseksi perustella, miksi karkulainen pitäisi saada kiinni. Tällaisten perusteiden puute tulee näkyväksi, kun jotkut harvat ilmoittajat niitä ilmoituksiinsa lisäsivät perustellen kiinnioton tärkeyttä esimerkiksi karkulaisen huonolla esimerkillä muille orjille tai hänen tekemillään rikoksilla. Orjuuden laillisuus korostui ilmoituksissa myös viittauksina lakitoimiin niitä henkilöitä vastaan, jotka mahdollisesti auttaisivat paenneita. Tällaisia, orjanomistajien näkökulmasta väärää henkilöä auttavia ihmisiä, luonnehdittiin useammassa ilmoituksissa myös esimerkiksi ”pahantahtoiksi”.

Vaikka suurin osa ilmoituksista seuraili pääpiirteittäin samaa mallia, ne myös joustivat ilmoittajan tarpeisiin. Lyhyimmät ilmoitukset aineistossani olivat vain virkkeen mittaisia. Joskus karkuria kuvailtiin vain nimellä, oletuksena, että lukijat tietäisivät, kenestä on kyse. Toiset taas kirjoittivat monisatasanaisia ilmoituksia, joissa he kuvailivat karkurin ulkonäköä ja luonteenpiirteitä mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Jotkut kertoivat yksityiskohtia paon etenemistä tai ihmettelivät orjan paenneen ”ilman mitään syytä”. Toiset keskittyivät varoittelemaan oikeustoimilla kaikkia karkulaista auttavia. Jotkut taas päivittivät ilmoituksiaan jälkikäteen kertoen missä orja oli paon jälkeen nähty.

Huomattavaa kuitenkin on, että suuri osa ilmoituksista noudatteli tuttua kaavaa. Useat sanavalinnat ja lauserakenteet toistui identtisinä ilmoituksesta toiseen. Osittain olisi voinut kuvitella, että ilmoittajat halusivat olla mahdollisimman mieleenpainuvia ilmoituksia laatiessaan – vuosien mittaan kaikkien ilmoitusten määrä lehdissä lisääntyi, joten joukosta erottuvat ilmoitukset voisivat ehkä olla hyödyksi. Ja jotkut tähän tarttuivatkin, kikkaillen erilaisin ylenpalttisin sanankääntein tai tunteellisin ilmauksin.

Suurin osa kuitenkin ei tehnyt näin, vaan he pysyivät samassa mallissa. Tämän voi nähdä todisteena näiden tekstien arkipäiväisyydestä. Nämä ilmoitukset todistivat orjuusinstituution heikkoudesta: orjuutetut ihmiset eivät tyytyneet kohtaloonsa, vaan heidän pakoyrityksensä aiheuttivat jatkuvan haasteen orjanomistajille. Näitä tekstejä tuotettiin siis säännöllisesti. Tällaisessa tilanteessa ei ehkä ole ihmeäkään, että tekstit tuotettiin pitkälti samalla kaavalla, matkien ilmauksia, joita lehdet olivat jo ennestään pullollaan.

Kuten jo aiemmin mainitsin, vanhojen sanomalehtien ilmoitusosiot ovat täynnä kaikenlaisia tois-
taan mielenkiintoisempia tekstejä. Jotkut niistä ovat tuttuja nykylehdistäkin, toiset ovat ajan mittaan ka-
donneet. Uskon, että niistä riittää runsaasti tutkittavaa kielentutkijoille tulevaisuudessakin. Oma aiko-
muksenani on jatkaa vanhojen sanomalehtien selailua ja erilaisten ilmoitustekstien kielen tutkimista.

Onneksi tutkimieni orjailmoitusten olemassaolo sanomalehdissä loppui aikanaan, eikä tämän il-
moitustyyppin kehityskulkua ole tarvinnut jäljittää nykysanomalehtiin saakka. Valitettava totuus kuitenkin
on, että vaikka nämä ilmoitukset katosivat yhdysvaltalaisista lehdistä yli 150 vuotta sitten, orjuuden jättä-
mät jäljet ja yhteiskunnalliset rotujännitteet ovat jäljellä nykypäivänäkin.

*FM Susanna Mäkisen englannin kielen alaan kuuluva väitöskirja ”Stability and variation in the genre of runaway slave
notices in American newspapers 1704–1865” tarkastettiin Turun yliopistossa 20.5.2022. Vastaväittäjänä toimi profes-
sori Terry Walker (Mittuniversitetet, Ruotsi) ja kustoksena professori Matti Peikola (Turun yliopisto).*

Väitöskirja on luettavissa verkossa osoitteessa <https://www.utupub.fi/handle/10024/153793>.